

N:o 73.

Af herr **Enhörning m. fl.**, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

I proposition n:o 148 har Kungl. Maj:t framlagt för Riksdagen förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

Innehållet i det framlagda förslaget är, i korthet uttryckt, att jordägare, som vanvårdar en jordbruksfastighet, så att dess afkastningsförmåga uppenbarligen äfventyras, eller låter för jordbruket nödiga byggnader bortföras eller förfalla, och som ej inom förelagd tid afhjälper sådan vanhäfd, skall straffas med böter, minst 200, högst 2,000 kronor.

Då det torde vara en för vårt rättsväsende hittills okänd rättssats, att underlåtenhet att tillvarataga egna ekonomiska intressen stämpas såsom brott, hafva vi ansett lämpligt att redan på detta stadium ägna lagförslaget en närmare granskning.

Vill man söka uppleta den synpunkt, som kan hafva varit bestämmande för förslagets upphofsmän, då de funnit underlåtenhet af angifna art vara straffvärd, möta till en början svårigheter på grund af obestämdheten i den nyupptäckta förbrytelsens konturer. Såsom af en ledamot i Högsta domstolen framhållits, har Norrlandskommittén i sina motiv yttrat, att om en odlad äga är till jordmånen så dålig, att dess afkastning icke ersätter brukningskostnaden för en å stället bosatt åbo, dess utläggande till skogsmark icke kan anses såsom sådan vanvård, som i förslaget afses. Men detta betraktelsesätt har icke fått något uttryck i förslaget, och det kan därför vara tveksamt, huru detta bör fattas. Är det meningen att jord, som en gång varit uppodlad till åker eller äng, skall vidmakthållas i sådant skick, äfven om detta ej kan ske utan ekonomisk förlust? Eller

är afsikten allenast att förekomma nedläggande af jordbruket å mark, som med skäligen afkastning lönar därå användt kapital och arbete?

På grund af nyss omförmälda motivering gå vi ut ifrån, att det senare alternativet är åsyftadt, och att sålunda det som funnits straffvärdt är att en jordägare, hvars ägor kunna med ekonomisk fördel brukas såsom åker eller äng, vanhäfdar dessa till den grad, att »jordbrukets afkastningsförmåga uppenbarligen äfventyras». Enligt förslaget räknas sådant dock icke i alla fall jordägaren till last. Är det på grund af fattigdom, som ägaren underlåter hålla sina ägor i häfd, skall ingen åtgärd mot honom vidtagas. Det får väl antagas, att då i lagförslaget vid sidan af fattigdom nämnes »annan giltig orsak» till vanhäfd, häri skall inbegripas tröghet eller okunnighet å ägarens sida, och att det sålunda icke är meningen att med bötesbestämmelser egga efterblifna norrländska jordbrukare att öfvergifva föråldrade brukningsmetoder. I hvarje fall framhålles i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet för den 3 november 1906 endast den vanvård, som har sin grund i »ägarens försumelse, likgiltighet eller öfvervägande intresse för trävarurörelse».

Äro våra antaganden riktiga, så må det förlätas oss, om vi förgäfvets sökt finna en förnuftig grund för de föreslagna lagbudena. Man är van att föreställa sig, att det egna intresset är den tillförlitligaste drifkraft och eggelse till handling i ekonomiska ting. Och denna åskådning är i regel ej öfvergifven af nutida lagstiftare, hvilka tvärtom esomoftast ingripa mot Manchesterskolans ekonomiska frihetsteorier just från den synpunkten, att det egna intresset är alltför lifligt och alltför benäget att tillgodose sig. Men här synes man plötsligt hafva upptäckt, att det finnes jordägare, som äro så likgiltiga för egen fördel, att de föredraga att låta sina tegar ligga oplöjda, att låta jorden återgå till naturtillståndet, oaktadt de härigenom gå miste om den vinst, som deras egendom skulle lämna, om odlingen hölles vid makt. Och man befarar, att dylikt skulle förekomma i så stor utsträckning, att däråf skulle uppkomma fara för det allmänna, och att förty lagstiftningen måste gripa in och med hot om straff egga upp lusten att taga afkastning af sitt gods.

Då man hunnit till denna punkt i sina reflexioner, känner man sig ett ögonblick benägen att tro, att det andra alternativet för tolkningen af förslaget är det rätta, och att sålunda meningen är att framtinga ett jordbruks vidmakthållande, oaktadt sådant måste ske med ekonomisk uppoffring för ägaren. Måhända skulle det straffvärda ligga däri, att jordägaren lägger ner eller försummar ett jordbruk, som visserligen ej kan lämna någon vinst, men som dock af nationalekonomiska hänsyn borde bibehållas vid makt? Vid närmare eftertanke lär man dock finna, att

detta förnuftigtvis ej kan vara afsikten, då det väl under inga omständigheter kan vara nationalekonomiskt riktigt att med tvångsmedel upphålla ett affärsföretag, som går med förlust och ej *kan* annat än gå med förlust.

Vi få alltså antaga, att lagförslagets upphofsmän verkligen gått ut ifrån att en jordägare skulle kunna tänkas låta sin fastighet ligga obrukad, utan afkastning, sjunkande i värde, allt under det han får draga skatt för densamma, och att han skulle föredraga detta sakernas tillstånd framför att antingen själf bruka den eller utarrendera eller sälja den till annan. Som bekant har också Norrlandskommittén ansett sig hafva konstaterat, att dylikt förekommit med trävaruindustriens hemman. Emellertid har genom utredning, som på enskildt föranstaltande ägt rum (se »Utlåtande i den s. k. Norrlandsfrågan, afgifvet till Sägverks- och trävaruexportföreningen af därtill utsedde kommitterade», tryckt i Stockholm år 1905 och på sin tid utdeladt till Riksdagens ledamöter) ådagalagts, att Norrlandskommitténs föreställningar angående omfattningen af jordbruks nedläggande varit öfverdrifven, och att i själfva verket endast helt få fall förekommit, då hemman lagts öde. Vi citera hvad i berörda enskilda kommittébetänkande därom yttras:

»Svaren å frågan, om åkerbruket nedlagts å något eller några hemman tillhörande respektive bolag, har lämnat ett ytterligare bevis på överhäftigheten af påståendet, att så skulle vara förhållandet i nämnvärd utsträckning. Af de till ett antal af 101 afgifna svaren inhämtas nämligen, att sådan åtgärd vidtagits endast med 14 hemman, tillhörande 6 olika bolag, samt att anledningen till nedläggandet i hvarje fall varit antingen jordens frostländighet, hemmanets aflägsna läge, frånvaron af odlad jord, eller jordens skötsel i sambruk med andra hemman.»

Vi erinra i detta sammanhang, hurusom reservanter inom Norrlandskommittén framhållit, att nedläggande af jordbruk äger rum jämväl i landsdelar, där jordbruket har ojämförligt större förutsättningar än i Norrland, och att till och med staten i tämligen stor omfattning upphört med brukande af inägojord. Icke faller det någon in att på grund häraf påyrka straffbestämmelser eller att öfver hufvud häri se bevis på annat än att jordbruk icke, eller i allt fall ej för tillfället, kan med fördel idkas på jorden.

Vi hafva alltså förgäfvets sökt från allmänna synpunkter finna förklaringsgrunder till det förelagda lagförslagets behöflighet. Det förekommer emellertid i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet för den 3 november 1906 några ord, som kanske kunna lämna en utgångspunkt till belysande af tankegången hos förslagets upphofsmän. Föredragande

departementschefen erinrar om att Norrlandskommittén ansett, att benägenheten hos trävarurörelsens idkare att nedlägga jordbruket på en del af sina hemman skulle komma att ökas, därest de af kommittén föreslagna nya bestämmelserna om ägostyckning och arrende af jord komme att blifva lag, och att kommittén på grund häraf funnit straffbestämmelser för nedläggande af jordbruk vara af nöden. Detta kastar i sanning ett egendomligt ljus öfver den föreslagna norrländska arrendelagen: dess upphofsmän mena själfva, att den jordägare, som ej är i tillfälle att själf bruka sin jord, skall föredraga att lägga den för fåfot framför att utarrendera den på de villkor lagen stadgar. Men en dylik undanflykt bör icke tillståndas jordägaren: genom ägostyckningsbestämmelser hindrad att afyttra sina inägor, skall han genom straffbestämmelser drifvas till utarrendering. Till råga på allt skall han ändock stå ansvaret, om arrendatorn vanhäfdar jorden; den föreslagna lagen synes nämligen afven i detta fall lägga på jordägaren skyldigheten att afhjälpa vanhäfdan.

Kan denna hetsjakt verkligen vara öfverensstämmande med rättvisa och billighet? Eller skola rättvisa och billighet alldeles lämnas å sido, då det gäller lagstiftningsåtgärder mot trävaruindustrien?

Innan vi sluta granskningen af den kungl. propositionen vilja vi inlägga en gensaga mot påståendet, att 1903 års skogsvårdslag skulle vara ett motstycke till den nu föreslagna lagen. Skillnaden är tämligen påtaglig. Hvad man här synes vilja åstadkomma är att förmå en jordägare, som är liknöjd att taga afkastning af sitt gods, att uppgifva sin likgiltiga hållning; i lagen om skogsvård åter vill man stäfja skogsägarens öfverdrifna vinstbegär och hindra honom att på kommande generationers bekostnad göra en vinst för tillfället. Och vidare bör det märkas, att lagen om skogsvård *icke* stadgar straff för underlåtenhet att vidtaga förelagda åtgärder till botande af vanskötsel. I själfva verket kunna ej heller de af Norrlandskommittén åberopade bestämmelserna i byggningabalken af 1734 års lag uppställas som motstycke till föreliggande lagförslag, ty man bör för ett riktigt bedömande af dessa stadgandens anda komma ihåg, att för 1734 års lagstiftare full och oinskränkt äganderätt ej tillkom skattebonden, utan allenast frälsemannen, och å frälsemannens jord hade byggningabalkens 27 kap. icke tillämpning i annat fall än då den brukades af landbo. Det är sålunda egentligen plikten att icke vanvårda annans gods, som genom de ifrågavarande bestämmelserna i 1734 års lag inskärpes.

På grund af hvad vi nu anfört, anse vi oss berättigade att påstå, att för det framlagda lagförslaget icke finnas de allmängiltiga och för-

nuftsenliga grunder, utan hvilka en lag icke kan anses påkallad, oväldig eller billig, och vi tillåta oss därför att hemställa,

att ifrågavarande lagförslag icke måtte af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 26 april 1907.

E. A. Enhörning.

E. Hägglund.

Tord Magnuson.
